

Kapitola 8

Velká Británie v české zahraniční politice

Ondřej Ditrych

VELKÁ BRITÁNIE ČESKÉ V ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (Velká Británie) nezaujímal v ČZP významnější roli. Svědčí tomu nepřítomnost koncepce vedení vzájemných vztahů – podle Kanceláře strategie, analýz a projektového řízení Ministerstva zahraničních věcí ČR (MZV) nebyla v tomto roce ani připravována¹ –, organizace a rozložení zdrojů klíčových aktérů na české straně (Velkou Británií se na MZV soustavně zabývá jediný úředník na odboru států severní a východní Evropy, kam podle vnitřního organizačního členění ministerstva patří kromě Velké Británie i země jako Ázerbájdžán a Bělorusko) a nepociťovaná potřeba účastníků politické a veřejné diskuse zaujímat k těmto vztahům zvláštní stanoviska. Vzájemné vztahy byly vedeny standardními způsoby a z kvantitativního i kvalitativního hlediska obecně zůstaly na srovnatelné úrovni – po mírném zvýšení intenzity vzájemných návštěv roce 2007, související se snahou obnovit kontinuitu vztahů po ustavení nové české vlády, se rytmus vzájemných vztahů poněkud zklidnil. Nebyly otevřeny žádné nové tematické kapitoly.

Proces zahraniční politiky se tedy odvíjel spíše na technické (udržovací) než politické (rozhodovací) rovině. Hlavním důvodem tohoto stavu bylo členství obou zemí v EU, kde se podle odhadu MZV přesunulo vstupem ČR až 80 procent vzájemných vztahů.² Z tematických oblastí (zbývajících) dvoustranných vztahů lze zdůraznit jako zaznamenaníhodnou již tradičně spolupráci v bezpečnostní oblasti, britskou podporu v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím v EU a velmi činnou českou kulturní politiku ve VB.

Zmíněný technický a spíše udržovací charakter vztahů se promítl i do absence politické diskuse. Nad žádným z témat nevystala pro zúčastněné aktéry (vládní a opoziční strany) potřeba zaujmout politickou pozici, ovlivňující povahu vzájemných vztahů z kvalitativního a kvantitativního hlediska nebo směřování ČZP jako celku.

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Bezpečnostní spolupráce

Vzájemné bezpečnostní vztahy jsou oblastí tradičně úzké spolupráce, kterou Česká republika a Velká Británie navázaly během společného působení v mezinárodních mírových operacích na Balkáně v 90. letech. Podobně jako v předešlých letech se projevovaly ve společném výcviku, účasti na odzbrojovacích programech a v součinnosti při působení v mezinárodních misích v Iráku a Afghánistánu. Zde nebyla nicméně spolupráce na obou stranách dána nutně volbou ČR nebo Británie, ale spíše strukturou regionálního velení operací ISAF (*International Security Assistant Force*, Afghánistán) a MNF-I (*Multinational Force – Iraq*, Irák).

Projevem jednoznačně dvoustranných vztahů bylo setkání ministrů obrany Vlasty Parkanové a Dese Browna 23. června v Londýně. Témata jejich jednání byla nicméně poměrně obecná a dotýkala se spolupráce v mnohostranných celcích – ministři spolu hovořili o systému raketové obrany (kterého se Velká Británie účastní prostřednictvím působení radaru včasné výstrahy BMWES na základně ve Fylingdales), spolupráci v zahraničních misích NATO, Evropské zahraniční a bezpečnostní politice a nadcházejícím českém předsednictví v EU. Na nižší úrovni se konaly o bezpečnostních otázkách v polovině listopadu konzultace politických ředitelů ministerstev zahraničí. Dvoustranná spolupráce pokračovala též v rámci projektu CBRN (ochrana proti chemickým, biologickým, radiologickým a jaderným zbraním hromadného ničení). Podobně ČR pokračovala ve spolupráci s Velkou Británií pod záštitou Organizace pro zákaz chemických zbraní (*Organization for Prohibition of Chemical Weapons*, OPCW). Podobný ráz úzké dvoustranné spolupráce uvnitř mnohostranného rámce spolupráce obou stran bylo možno sledovat v britském projektu BMATT (*British Military Advisory and Training Team for Central and East Europe*), jehož středisko se nachází ve Vyškově. Naproti tomu pravidelné vojenské cvičení *Létající nosorožec* (*Flying Rhino*), jehož dějištěm se v dnech 14.–30. dubna stalo letiště v Náměšti nad Oslavou a vojenský újezd Libavá, lze přes účast několika desítek dánských a slovenských vojáků považovat za projev čistě dvoustranných vztahů.³

V mezinárodních misích pokračovala spolupráce mezi ČR a Velkou Británií při provádění úkolů v rámci operace NATO ISAF v Afghánistánu, kde v provincii Helmand pod britským velením působil od konce dubna kontinent tzv. *Special Operations Group* AČR. Plán nasazení, který v roce 2007 schválila vláda a Parlament ČR, počítal s třemi rotacemi po šesti měsících a plněním úkolů souvisejících s ochranou osob a ostrahou významných objektů. Naopak v roce 2008 byla ukončena spolupráce českých a britských jednotek v irácké Basře.

Dvoustranné vztahy v souvislosti s EU

V rovině dvoustranných vztahů souvisejících s EU je možno odlišit dlouhodobější a povětšinou neformální vztahy k prosazení cílů ČZP na evropské úrovni a *ad hoc* intenzivnější spolupráci vycházející z nabídky britské strany podílet se při přípravě českého předsednictví EU. Rámcově shodné zájmy měla Česká republika a Velká

Británie v roce 2008 zejména v oblastech liberalizace vnitřního trhu služeb, reformy zemědělské politiky a budoucího rozšiřování EU. Proces ČZP zde podobně jako v minulosti nebyl nijak institucionalizován a dvoustranná jednání probíhala na mnoha úrovních – politické, diplomatické i úřednické –, a často neformálně. Mezi významné aktéry na české straně patřil Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti (ÚMVEZ), MZV, ale podle projednávaného tématu i mnohá další ministerstva, Stálé zastoupení (SZ) v Bruselu a okrajově Zastupitelský úřad (ZÚ) v Londýně.

Vrcholným dvoustranným politickým setkáním v souvislosti s nadcházejícím českým předsednictvím byla návštěva premiéra Mirka Topolánka v Londýně 18. prosince, při níž jednal s britským ministerským předsedou Gordonem Brownem a ministrem zahraničních věcí Davidem Milibandem. Předseda britské vlády po setkání prohlásil, že Velká Británie podporuje české priority předsednictví a obě země budou nadále „velmi těsně spolupracovat“.⁴

Kromě předsedy vlády navštívili Londýn i místopředseda vlády pro evropské záležitosti Alexandr Vondra (19.–20. května), ministr životního prostředí Martin Bursík 16.–17. ledna – hovořil zde se zástupci vlády (ministrem pro životní prostředí Hilary Bennem), opozice (stínovým ministrem Peterem Ainsworthem) i odborníky o klimatických změnách a novém energeticko-klimatickém balíčku Evropské komise, stanovujícím horní meze emisí a podíl energie získávané z obnovitelných zdrojů –, a později 7. listopadu, kdy bylo hlavním tématem schůzek s ministry H. Bennem a Edem Milibandem nadcházející české předsednictví.⁵ Naopak v Praze se setkali ministři zdravotnictví Tomáš Julínek a Alan Johnson (28. července). Hlavními tématy jednání byla evropské směrnice o přeshraniční zdravotní péči a zavádění nové strategie zdravotní péče EU.⁶

V souvislosti s nadcházejícím předsednictvím České republiky v EU byly posíleny vztahy mezi státními institucemi. Na českých ministerstvech působila řada britských stážístů v rámci tzv. *secondments* (Velká Británie však nebyla zdaleka jediným členským státem, který do ČR stážísty vyslal) a uskutečnila se řada jednání a konzultací, např. při návštěvě britské juniorní ministryně pro Evropu Caroline Flintové v Praze (29. října) a cestě vrchního ředitele evropské sekce MZV do Londýna v první polovině listopadu.

Ekonomické a kulturní vztahy

Velká Británie patří dlouhodobě mezi nejdůležitější obchodní partnery ČR. V roce 2008 pokračoval trend zvyšování vývozu, absolutního obratu i kladné obchodní bilance.⁷ Součástí přesunu zdrojů ekonomické diplomacie s cílem soustředit se na země s vyšším exportním potenciálem bylo nicméně i snížení kapacit zastoupení ve Velké Británii.⁸ Na druhé straně 30. září byla zahájena činnost Česko-britské obchodní komory, která vznikla s cílem prostředkovat vzájemné obchodní vztahy a spolupráci při působení na trzích ve třetích zemích. Na okraj se lze v souvislosti s ekonomickými vazbami, spíše než vztahy, zmínit o klesajícím počtu českých občanů registrovaných ve Velké Británii. Vysvětlením tohoto trendu je patrně klesající zájem o ekonomickou migraci nejen z ČR, ale obecně z nových členských států EU.⁹

Podle koncepčního materiálu *Kulturní a informační politika České republiky v zahraničí* je „kultura významným nástrojem při realizaci českých národních zájmů v za-

hraničí i při navazování vzájemných kontaktů na mezinárodním poli¹⁰. V české dvoustranné zahraniční politice ve vztahu k Velké Británii sehrávala kultura vzhledem k čínorodosti Českého centra v Londýně poměrně značnou úlohu. Z řady kulturních akcí, které organizovalo nebo spolupřátalo, lze na prvním místě vyzdvihnout tzv. *Českou sezonu* v Edinburghu. Podle vládních zdrojů šlo o jednu z vůbec největších akcí na poli české kulturní diplomacie v roce 2008. Řadu akcí, z nichž nejvýznamnější byla přehlídka pěti českých nebo v České republice působících tanečních souborů na srpnovém světoznámém divadelním festivalu, připravovalo České centrum dva roky ve spolupráci přímo s divadly, Ministerstvem kultury ČR (které se na nich podílelo i finančně), Divadelním ústavem, Pražským Quadriennale, Magistrátem hl. města Prahy a agenturou CzechTourism. Dalším zaznamenaným projektem byla *Sezona Václava Havla*, kterou České centrum spoluzajišťovalo ve spolupráci s londýnským divadlem Orange Tree. V jeho rámci se na této scéně 19. září odehrála premiéra Havlovy nové hry *Odcházení*, dalšími uvedenými hrami byly *Audience*, *Vernisáž*, *Protest* a *Horský hotel*.¹¹ Třetím významným projektem bylo připomenutí významných událostí českých dějin, které se odehrály v letech zakončených osmičkou a jehož součástí byly výstavy fotografií, projekce, konference a diskuse.¹²

VELKÁ BRITÁNIE V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA KLÍČOVÝCH AKTÉRŮ

Vzhledem k technické a udržovací povaze vzájemných vztahů byla klíčovým aktérem zahraniční politiky ve vztahu k Velké Británii vláda, resp. ministerstva a jejich součásti. Na nejobecnější rovině se na procesu podílel především ZÚ v Londýně a Odbor států severní a východní Evropy MZV. V rovině bezpečnostních vztahů sehrávalo klíčovou úlohu Ministerstvo obrany ČR a AČR, společně s Odborem bezpečnostní politiky MZV. Parlament ČR do procesu vstoupil schvalováním vládních rozhodnutí ve věcech obrany, v tomto případě především plánu vyslání jednotek AČR do zahraničních misí a plánu cvičení na rok 2008 (Poslanecká sněmovna jej schválila na své schůzi 12. března). Ani jedno z těchto rozhodnutí se nicméně vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií nedotýkalo bezprostředně. V souvislosti s EU vstoupila do dvoustranných vztahů kromě ÚMVEZ a MZV i mnohá další ministerstva, v každodenním styku potom klíčovou roli sehrávalo SZ v Bruselu. Ani zde Parlament ČR do procesu zahraniční politiky nezasahoval.

Zahraniční vztahy nestátních aktérů a samospráv tvoří spleť, jejíž systematický popis zachází daleko za rámec této kapitoly. Mezi samosprávami se svými britskými protějšky navazují v ČR vztahy tradičně zejména města a obce. Příkladem může být partnerství mezi anglickým Warringtonem a skupinou obcí na Náchodsku (do zrušení okresů v ČR jako správních jednotek spolupráci na české straně zajišťoval okresní úřad), které doznalo po návštěvě místních starostů ve Velké Británii 17. března oživení a rozšíření do oblastí, jako školství, sociální péče a odpadové hospodářství. Mimo rámec partnerství stojí za zmínku prezentace města Prahy jako součást *České sezony* v Edinburghu, na jejímž pořádání se magistrát podílel. Síť vztahů mezi kraji (VÚSC)

a britskými hrabstvími je o něco řidší vzhledem k poměrně krátké existenci VÚSC na české straně a jejich upřednostňování spolupráce v přeshraničních regionech a v ce-loevropském, tj. mnohostranném rámci. Meziuniverzitními dohodami byla i v roce 2008 upravena spolupráce řady českých a britských vysokých škol, zejména prostřednictvím evropského programu ERASMUS.

Poměrně čilé dvoustranné vztahy s britskými ideově spřízněnými protějšky pěstovaly i dvě největší české politické strany, ODS a ČSSD. Spolupráce mezi ODS a konzervativci pokračovala pod hlavičkou Hnutí za evropskou reformu (*Movement for European Reform*, MER), které se chtělo po volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 přeměnit ve společnou politickou stranu. Premiér a předseda ODS M. Topolánek také vystoupil v hlavním programu výroční konference konzervativců v Birminghamu (29. září).¹³ Spolupráce mezi ČSSD a labouristy se odehrávala jak prostřednictvím dvoustranných návštěv (Lubomír Zaorálek např. navštívil labouristický sjezd v Manchesteru, 21.–23. září), tak v mnohostranných uskupeních jako Socialistická internacionála a Evropská socialistická strana (PES).

ČESKÁ ZAHRA NIČNÍ POLITIKA VŮČI VELKÉ BRITÁNII V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Absenci politické diskuse o povaze i tématech vztahů s Velkou Británií provázal i nezájem veřejnosti a uskupení občanské společnosti. Tomu odpovídalo i mizivé pokrytí sdělovacími prostředky, omezené především na tiskové zprávy o uskutečněných návštěvách. Téma, které se skutečně stalo předmětem kontroverze a které se vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií alespoň okrajově dotýkalo – trvající přítomnost a rozšíření českého kontingentu v Afghánistánu, proti kterému se postavila opozice a které se soudě podle průzkumů veřejného mínění setkávalo i u veřejnosti spíše s nesouhlasem¹⁴ –, nebylo přitom obecně vnímáno jako téma vzájemných dvoustranných vztahů, ale spíše české zahraniční politiky v jejím bezpečnostním rozměru jako celku.

ZÁVĚR

Poměrně malý význam dvoustranných vztahů mezi Českou republikou a Velkou Británií v ČZP, vyjádřený i malým množstvím institucionálních zdrojů, které na ně vynakládá česká diplomacie, nepřítomnost kontroverzních témat a z toho vyplývající technický (spíše než politický) a udržovací charakter vedly k tomu, že se do procesu ČZP zapojil malý počet téměř výlučně vládních aktérů. Neprobíhala rovněž žádná znamenáníhodná politická ani veřejná diskuse. Tento stav je možné považovat za přirozené vyústění členství obou států v Evropské unii. Lze usuzovat, že dvoustranné vztahy mezi oběma státy jsou jen o málo těsnější a intenzivnější než vztahy s mnoha jinými členy EU, o kterých není v tomto svazku zvláště pojednáno. Zdroji této nadstavby jsou především užší spolupráce v bezpečnostní oblasti, shodné názory na smě-

řování EU v mnoha oblastech (zejména vnitřního trhu, zemědělské politiky a rozšiřování) a činná kulturní diplomacie.

Poznámky

- ¹ Korespondence s Kanceláři strategie, analýz a projektového řízení, MZV ČR, 9. 10. 2008.
- ² Korespondence s Odborem států severní a východní Evropy, MZV ČR, 28. 11. 2008.
- ³ Česká tisková kancelář, 30. 4. 2008.
- ⁴ Česká tisková kancelář, 18. 12. 2008.
- ⁵ Podle Ministerstva životního prostředí ČR existuje v otázkách souvisejících s klimatickými změnami mezi ČR a Velkou Británií nadstandardní spolupráce, která se uskutečňuje prostřednictvím kontaktů ministerstva s britskou ambasádou v Praze, příslušným ministerstvem v Londýně a v případě evropské legislativy v pracovních skupinách Rady ministrů EU. Výsledky těchto kontaktů bylo sladění pozic v různých předpisech energeticko-klimatického balíčku, zejména návrhu směrnice o geologickém ukládání CO₂, dále emisních povolenek a směrnice o obnovitelných zdrojích energie. Předmětem jednání byl i mezinárodní režim snižování emisí skleníkových plynů (tzv. *Post-Kyoto*). Korespondence se zástupcem MŽP ČR, 18. 11. 2008 a 16. 1. 2009.
- ⁶ Záznam z návštěvy ministra zdravotnictví Velké Británie pana Alana Johnsona. Materiál poskytl Odbor mezinárodních věcí a EU Ministerstva zdravotnictví ČR.
- ⁷ V prvním pololetí dosáhl podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vývoz objemu 73,1 miliardy Kč, dovoz 36 miliard Kč. Celkový obrat zahraničního obchodu tak činil 109,2 miliardy Kč při kladné obchodní bilanci + 37 miliard Kč. *Velká Británie: Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR*. On-line: (<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/velka-britanie-obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/7/1000687/>), cit. 26. 10. 2008).
- ⁸ Ve vystoupení na zasedání Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny to sdělil ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. On-line: (www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=26408), cit. 26. 10. 2008).
- ⁹ Česká tisková kancelář, 30. 4. 2008.
- ¹⁰ Plné znění je dostupné on-line: (www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=35368), cit. 26. 10. 2008).
- ¹¹ Hra vzbudila značnou pozornost sdělovacích prostředků, recenze v hlavních denících byly však poněkud rozpačité. Česká tisková kancelář, 26. 9. 2008.
- ¹² Viz stránky Českého centra v Londýně. On-line: (www.czechcentres.cz/london/stranka.asp?ID=3021&menu=8983), cit. 20. 10. 2008).
- ¹³ Kromě toho se např. skupina pracovníků Hlavní kanceláře ODS zúčastnila v dubnu v ústředí Konservativní strany v Londýně školení o vedení volební kampaně.
- ¹⁴ *STEM: Většina nechce víc českých vojáků v Afghánistánu*. Novinky.cz, 6. 10. 2008.